

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 58.053.036
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
доктору історичних наук, професору Клішу Андрію Богдановичу
(вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027)

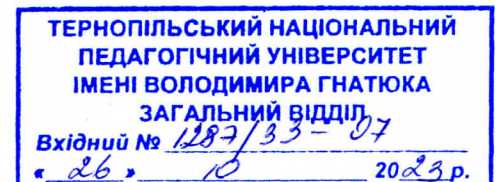
ВІДГУК

офіційного опонента, доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, завідувача відділу історії України XIX – поч. XX ст. Інституту історії України
НАН України Реєнта Олександра Петровича, про дисертацію
Ковбаси Василя Михайловича на тему
«Культурне і освітнє становище Галичини та Буковини в умовах російської окупації (1914-1917 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

Актуальність теми дослідження. Задум комплексного дослідження релігійного, освітнього і культурного становища Галичини та Буковини в умовах російської окупації 1914-1917 рр., яке поєднало б у собі обидва періоди окупації (1914-1915 та 1916-1917 рр.), заслуговує на увагу та реалізацію і, безумовно, є актуальним, а його автор за, щонайменше, чотири роки наукових пошуків, зробив чимало у цьому напрямку, свідченням чого, окрім представленої дисертації, є низка його праць із цієї тематики.

Сформулювавши в анотації та вступі актуальність теми дослідження, визначивши його мету, об'єкт, предмет, територіальні та хронологічні межі, окресливши застосовані методи дослідження, його наукову новизну та апробацію результатів, здобувач, на наше переконання, досяг поставленої мети у 4-ох розділах (12-ти підрозділах) дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження виконувалося в межах наукового напрямку кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Актуальні проблеми історії України, культури,

освіти, науки і техніки України» (державний реєстраційний номер 0111U009915).

Обґрунтованість наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць, підтверджує обґрунтованість результатів та висновків щодо культурного та освітнього становища Галичини та Буковини в умовах російської окупації (1914-1917 рр.). Структура наукової роботи побудована за проблемно-хронологічним принципом, є логічною, обґрунтованою і відповідає специфіці комплексного дослідження цього питання. Основний текст дисертації становить 198 сторінок. У списку використаних джерел 425 позицій. Додатки викладено на 3 сторінках. Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 307 сторінок.

У першому розділі – *«Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»* – автор проаналізував у підрозділі 1.1. («Історіографічний огляд») історіографію питання, позначивши певні прогалини у ній, і приділивши найбільшу увагу українській сучасній (після 1991 р.) історіографії, що виглядає цілком природно, з огляду на масив наукових праць і досліджень, що з'явилися за цей час; розглянув й детально окреслив у підрозділі 1.2. («Джерельна база») опрацьовані та використані ним архівні та друковані джерела, що зберігаються в архівних і бібліотечних установах України, Польщі та Російської Федерації, частину яких він увів у науковий вжиток вперше; позначив у підрозділі 1.3. («Теоретико-методологічні основи наукової проблеми») науковий інструментарій, за допомогою якого було проведено дисертаційне дослідження.

У другому розділі дисертації – *«Релігійна політика російської окупаційної влади»* здобувач у підрозділі 2.1. («Греко-католицька «проблема» в релігійному питанні імперської адміністрації») проаналізував конфесійну структуру на окупованих територіях Галичини та Буковини і спроби добитися радикальної її зміни на користь православного віровизнання, а у підрозділі 2.2. («Становище римо-католицьких, протестантських та

іудейських громад») – політику окупаційної влади щодо представників римо-католицького, протестантських та юдейського віросповідань.

У третьому розділі – *«Освіта в планах окупаційних структур»* – у підрозділі 3.1. (*«Українська освіта в Галичині та Буковині напередодні війни»*) здобувач визначив структуру системи державних і приватних освітніх закладів та їх розподіл між різними етнічними групами населення Галичини та Буковини; у підрозділі 3.2. (*«Освіта в умовах першої російської окупації (1914-1915 рр.)»*) – присвятив увагу радикальним спробам замінити в окупованих Галичині та на Буковині існуючу там систему освіти на нову – російську; у підрозділі 3.3. (*«Вплив російської окупаційної влади на освіту (1916-1917 рр.)»*) – простежив зміни в освітній політиці періоду «другої» російської окупації на тлі гострих протиріч щодо цього між різними інститутами державної влади та окупаційною адміністрацією.

У четвертому розділі – *«Культура в імперській системі»* – у підрозділі 4.1. (*«Ідеологічні основи культурної політики Російської імперії та перші заходи в її реалізації на окупованих територіях»*) здобувач окреслив загальні ідеологічні засади російської імперської влади у сфері культури та форми їх впровадження на окупованих територіях Австро-Угорщини; у підрозділі 4.2 (*«Відновлення театрального життя (1914-1915 рр.)»*) – розглянув у складних взаємовідносинах з окупаційною владою боротьбу за дозвіл на відкриття та діяльність театрів і театральних труп; у підрозділі 4.3. (*«Спроби збереження пам'яток історії та культури»*) – проаналізував заходи офіційних та громадських структур і окремих осіб щодо збереження культурної та історичної спадщини на окупованих територіях в умовах війни; у підрозділі 4.4. (*«Зміна парадигми у сфері культури (1916–1917 рр.)»*) – дослідив прояви культурного життя на окупованих територіях в умовах часткового послаблення ідеологічного пресу періоду «другої» російської окупації.

Усі підрозділи, розділи та й усе дисертаційне дослідження в цілому супроводжуються необхідними й достатніми висновками, головний із яких полягає у тому, що політика Російської імперії «у сфері релігії, освіти та

культури на окупованих територіях була не ефективною» і «стала свідченням різочої різниці між офіційно декларованими «визвольними» гаслами та реальною політикою, яка мала виразно імперський, шовіністичний та загарбницький характер» (С. 269, 270).

Завершують дисертаційне дослідження складений і оформлений перелік використаних джерел на 425 позицій.

Повнота викладу результатів роботи в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Результати пошуку та наукового дослідження Ковбаси В. М. викладено у 10 публікаціях, із них: 2 – статті у фахових наукових виданнях України (категорія «А» та «Б»), які входять до міжнародних наукометричних баз даних, 1 – у закордонному періодичному виданні, 7 – матеріали наукових конференцій. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися на фаховому семінарі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та відображені в доповідях на конференціях та наукових семінарах.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У відповідності з даними програми UNICHECK дисертаційна робота «Культурне і освітнє становище Галичини та Буковини в умовах російської окупації (1914-1917 рр.)» Ковбаси Василя Михайловича, за результатами перевірки є оригінальною на 86 %. Враховуючи специфіку, робота вважається такою, що має достатній рівень оригінальності та допускається до захисту.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації. Попри, загалом, позитивну оцінку, на яку заслуговують задекларовані у роботі наміри дисертанта, доречно звернути увагу здобувача на низку побажань щодо дисертаційного дослідження, окресливши певні принципові зауваження до нього та рекомендації.

Не зупиняючись на недоліках суто технічного характеру, яких не так вже й багато, зосередимось на головніших вадах, які не можна обійти увагою.

У вступі у формулюванні географічних меж дослідження автор суперечить сам собі, визначаючи їх (с. 21) одночасно і в межах цілокупних Галичини («Королівство Галичини та Володимирії з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцима й Затору») та Буковини («Герцогство Буковина»), тобто включно із Західною Галичиною та Південною Буковиною, і в обширах лише Східної Галичини та Північної Буковини («Після 1991 р. досліджувані території входять до складу сучасних Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської та Чернівецької областей України»).

Також у підрозділі (1.1.) дисертант абсолютно незаслужено, аналізуючи доробок зарубіжних дослідників, взагалі не згадав про важливі в контексті його роботи наукові праці Анни Вероніки Вендланд та Джона Пола Химки.

Деталі завжди важливі і мають значення, як-от: «примірники московської «Прикарпатской Руси»» (с. 82; у Москві ця газета ніколи не видавалася, вжито, мабуть, у значенні «російської» чи «російськомовної»); «канцелярія Тернопільського генерал-губернатора» (с. 225; а така і такий – хоч коли були?); «новим генерал-губернатором окупованих територій стає Д. Дорошенко» (с. 250; насправді він був комісаром Тимчасового уряду на окупованих територіях, а не генерал-губернатором).

Відповідність роботи встановленим вимогам і загальний висновок.

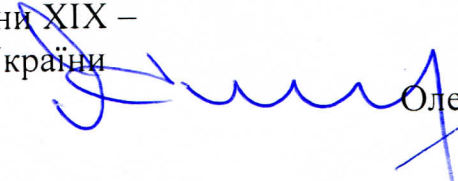
Дисертація Ковбаси В. М. «Культурне і освітнє становище Галичини та Буковини в умовах російської окупації (1914-1917 рр.)» є самостійним науковим дослідженням. Усі положення дисертаційної роботи науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни, а достовірність висновків забезпечена під час проведення дослідження. Поставлену автором мету й основні завдання розв'язано ґрунтовно та доказово. Усі положення, винесені на захист, теоретично обґрунтовані, а їх зміст викладено в основних висновках дисертації. Структура та зміст дисертації відповідають чинним

вимогам до дисертації доктора філософії. Назва роботи відповідає меті та змісту.

З огляду на зазначене вище та беручи до уваги висловлені зауваження, вважаю, що дисертація Ковбаси Василя Михайловича «Культурне і освітнє становище Галичини та Буковини в умовах російської окупації (1914-1917 рр.)» за науковим рівнем і новизною поставлених завдань, обґрунтованістю основних положень, практичним значенням отриманих результатів в цілому відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р. за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
завідувач відділу історії України XIX –
поч. XX ст. Інституту історії України
НАН України

Олександр ПЕШЧАК

Вчений секретар

Інституту історії України
Національної академії наук України,
доктор історичних наук, професор

Олександр РУБЛЬОВ

